

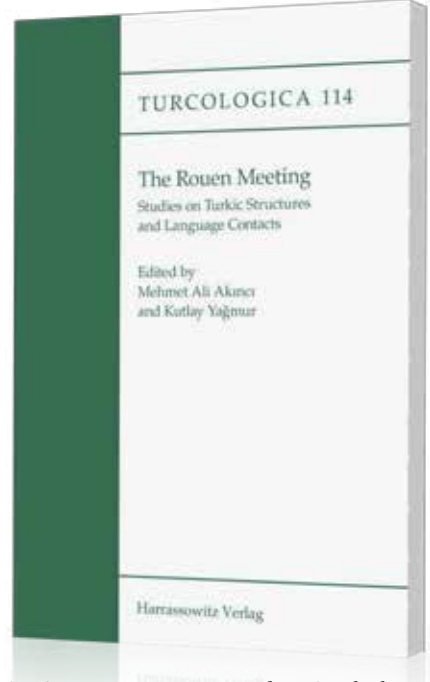
THE ROUEN MEETING - STUDIES ON TURKIC STRUCTURES AND LANGUAGE CONTACTS

Nevzat Gözaydın

Türkolojiyle ilgili yayın yapan ülkelerin başında Almanya yer alırken oradaki bazı yayınevleri de ciddi kitapların yayınlarını üstlenmek yolunda ünlenmişlerdir. Bunların en önemlisi, Wiesbaden şehrindeki yüz yıllık yayınevi Harrassowitz'dir. Bazı Orta Doğu ile Uzak Doğu dil ve kültürlerine ait olan yayın dizilerinin dışında bizim için çok yararlı olan "Turcologica" dizisi içinde yüzlerce kitap yayımlanmıştır. Elimizdeki kitap her ne kadar 2018 yılında yayımlanmış olsa da Türkiye'de buna ilişkin değerlendirme yapılmadığından bu yazımızda, kitabı ana hatlarıyla ve daha çok Türkiye Türkçesini ilgilendiren yazılar bakımından gözden geçireceğim. Bu vesileyle yayın dizisini ilerlemiş yaşına rağmen dikkatle sürdüren İsveçli Türkolog Prof. Dr. Lars Johanson'u da kutlamamız gerektiğini vurgulamalıyım.

Kitap üç ana bölümden oluşmuştur: 1. Türkçenin Yapısı (s. 3-106), 2. Türk Dil Bilimi Konuları (s. 107-216), 3. Türkçe Dil İlişkileri (s. 217-324).

"Türkçenin Yapısı" başlığını taşıyan birinci bölümün ilk yarısı, Eva A. Csato'ya ait. "Turkic relatives revisited" yazısında Türkiye Türkçesi ve diğer lehçelerdeki (Yakut, Özbek, Eski Doğu Türkçesi, Kırgız, Hakas, Karaim, Türkmen, Modern Uygur vd.) sıfat-fiil yapan (-dik / -dik / -duk / -dük) ile (-an / -en) sözcüklerinde durarak çeşitli cümle parçacıklarının analizlerini gerçekleştiriyor (s. 3-17). Hayli geniş bir bibliyografyayı yazının sonunda buluyoruz.

İkinci yazıyı, Arman Eleusin kaleme almış... "On the syntax of Mishar Tatar" (s. 19-28). Yazar burada Mişer Tatarların sentaksını incelerken ayrıca küçük bir haritada da alt diyalektlerin yayıldığı alanları göstermiştir. Bunu da örnek cümlelerle ayrı ayrı belirtmiştir.

Ophelie Gandon'un yazısı daha çok dilimizdeki ettirgen ekleriyle işteşlik ekleri üzerine: "The verbal cooperative-reciprocal suffix in Turkic languages and the development do its different values" (s. 29-43). Burada da konu işlenirken farklı yabancı dil ve Türk lehçelerinden örnekler verilerek analizler yapılmıştır. Yazı sonunda verilen tam sayfalık bibliyografya hayli yardımcı olmaktadır.

Mary Ann Walter, "The significance of vowel insertion in Ottoman Turkish" başlıklı yazının sahibi (s. 87-93). Burada yabancı kökenli kelimelerin Türkçeye girişinde içine aldıkları ve ünsüzler arasında yerleştirilen ünlülerin konu edildiğini görüyoruz: club-kulüp / kü-

lüp, sport-spor / supor, clinic-klinik / kilinik gibi...

İkinci ana bölümün ilk yazısı, iki kişinin imzasını taşıyor: Mustafa Aksan-Yeşim Aksan: "Patterns and frequency: Evidence from the Turkish National Corpus (TNC)". Türkçenin büyük bir kelime hazinesi olduğu şüphesizdir ancak yazılı eserlerin tamamının taranıp fişlenmesi sonunda hayli geniş bir söz varlığını oluşturmak bugüne kadar mümkün olamamıştır.

Bu konuda bazı bireysel çalışmaların olduğunu da duyuyoruz. Yazarlar, (<http://www.tnc.org.tr>) adresini belirterek böyle bir çalışmanın vücut bulduğunu açıklıyorlar. Yaklaşık elli milyon sözün dağılımının sayılarını da veriyorlar: edebiyat milyonu olarak 9.365, doğa bilimleri 1.367, uygulamalı bilimler 3.464, sosyal bilimler 7.151, uluslararası ilişkiler 9.840, ticaret ve finans 4.513, sanat 3.659, gelenekler 2.200, serbest 8.421... Ayrıca ikili yapılar arasında olan 'ya da: 64.871, bir şey: 36.796, ortaya çıkmak: 23.019, her şey: 23.013, hem de: 22.843' ile yine bin olarak üçlü yapıdaki 'bir süre sonra:4.419, bir kez daha: 4.000, ne var ki: 3.360, başka bir şey: 3.293, ne yazık ki: 3.020' olarak gösteriyorlar. Sözlüklerimizde ikili, üçlü, hatta dördümlü ibarelerin yer almaması bir eksiklik olarak karşımıza çıkıyor (s. 107-118).

Feyza Balakbabalar yazısında, birtakım cümleleri örnek olarak bunların analizlerini yapıyor (s. 119-129). Bağlaç (ile) cümlede nasıl kullanılıyor, aynı göreve yakın anlam taşıyıcı ve isimlerin (-dan / -den / -tan / -ten) ekleriyle kurdukları cümleleri konu edinen yazar örnekleri de veriyor: "Askerler korku-dan/-yla yürü-dü; taşlar temizlik-ten/-le par-la-dı" gibi. Kaynakçasında bu konuda yazılmış Türkçe eserlere yer vermeme-si önemli bir eksikliktir.

Şükran Dilidüzgün'ün yazısı Türkçedeki kelime sıklığı verileri üzerine... Özellikle ders kitaplarındaki durumu inceleyen yazar; 6, 7 ve 8. sınıf metinlerinden seçtiği kelimelerin durumu hakkında karşılaştırmalı örnekler sergiliyor. Kaynakçasının hayli zengin ve ağırlığın Türkçe eserler üzerinde olduğu görülüyor. Başarılı bir çalışma olarak niteleyebiliriz (s. 131-141).

"Online Processing of subject-verb agreement in Turkish" başlıklı yazının sahibi Barış Kahraman (s. 143-153). Örnek cümlelerle bunların yapısı hakkında açıklamalar yapan Kahraman, konuyu değişik biçimlerden inceleyerek bir sonuca varmak istiyor. Dilimizdeki özne-yüklem uyumu konusunda yazılmış eserlere kaynakçasında hiç yer vermeyen yazar, bu eksikliği kapatmalı ve Türkçe literatürü daha çok kullanmalıdır.

Yuu Kuribayashi, "Verb-verb compounding in Turkish" başlığını taşıyan kısa yazısında bir yandan Türkçedeki yapıyı incelemiş; diğer yandan da aynı gramer yapısının Japoncadaki durumunu da karşılaştırmalı olarak sergilemiş (s. 155-163).

Üç yazarlı bir yazı "Learning how to spell in Turkish: Evidence from third graders" başlığını taşıyor. E. Sönmez - B. Haznedar - N. Babür imzalı yazıda, metinlerin okunması sırasında karşılaşılan durumlar söz konusu edilmiş (s. 165-175).

Dilek Uygun-Gökmen bu kitaba, Türkçedeki tekil ve çoğul yapılar üzerine yazılmış yazısıyla katılmış (s. 177-187). Konu Türkçe dil bilgisi kitaplarında, araştırma yazılarında hayli araştırılmış olmasına rağmen, kaynakçada hiçbir Türkçe esere yer verilmemiş olması garip. Türkoloji en çok Türkiye sınırları içinde gelişmiştir ve on binlerce sayfalık, kaynaklık edecek bilgilerin bu tür

yazarlar tarafından görülmemiş olması, bence hem önemli bir eksiklik hem de onlar adına bir talihsizliktir. Bu bölümün son iki yazısı şunlardır:

Serkan Uygun-Ayşe Gürel: "Processing second language inflection morphology in Turkish" (s. 189-203); Selma Elyıldırım'ın (Başlıkta (1) bulunamamış, Elyıldırım yazılmış. Türkoloji kitabına hiç yakışmayan bir tutum.) yazısının başlığı "Taboo words in the creation of humour" (s. 205-214).

Kitabın üçüncü bölümü, Türkçenin diğer dillerle olan ilişkisiyle ilgili yazılara ayrılmış. Burada toplam sekiz yazı var. Mehmet Ali Akıncı Fransızca, Ayça Dinçer-Meral Şeker Arapça, Elke G. Montanari - Roman Abel Almanca, Pelin Onar Valk Hollandaca, Nebiye Hilal Şan Almanca ve Fransızca konularında örnekler de verip açıklayarak katkıda bulunmuşlardır. Son yazı Kutlay Yağmur'un. O, göçmen çocuklarının Avrupa'daki dil ilişkilerini incelemiştir. Yıllardan beri Avrupa'da yaşayan Yağmur; Fransa, Almanya ve Hollanda'daki Türk çocukları ile ilgili açıklayıcı yazısında birtakım

sayılar da vererek konuyu tutarlı bir şekilde işlemiştir.

Son söz olarak şunu özellikle belirtmek istiyorum. Türkiye dışında yapılan Türkoloji toplantılarında sunulan bildiri-lerde ille de hep yabancı literatüre mi bağlı kalınmak isteniyor? Türkolojinin merkezi olan Türkiye'de Türkçe olarak yayımlanan yüzlerce, hatta binlerce kitap, yazı, yorum ortada dururken ille de ve sadece yabancı dillerdeki -özellikle de İngilizce- kaynakları vermek şart mıdır? Böylece Türkolojiyi Türkçenin dışındaki dillerle araştırmak bence tuhaf ve anlaşılmaz bir tutumdur. Genç araştırmacıların yabancı dilleri bilmesi iyi güzel de kendi ana dillerindeki kaynaklara bakmaları, sonuçta kendi bilgilerini zenginleştirecektir. Toplantılarda bu hususu göz önüne almalarını dilerim.

Kaynak

The Rouen Meeting - Studies on Turkic Structures and Language Contacts, ed. by Mehmet Ali Akıncı and Kutlay Yağmur, Turcologica-Herausgegeben von Lars Johanson, Band: 114, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2018, 527 s.

MANİHEİST UYGUR METİNLERİNDE ÇİNCE ALINTILAR: ETİMOLOJİK, LEKSİK VE TEMATİK İNCELEMELER

Tuncer Gülensoy

Türkler, Orta Asya'daki tarihî komşuları olan Çinlilerle yıllar boyu süren savaşlar yapmışlarsa da birbirleriyle olan sosyal ve siyasî ilişkiler sonucunda dil, kültür ve sanat alışverişlerinde de bulunmuşlardır. Türklerin "konar-göçer"

bir hayat sürmeleri dolayısıyla *hayvanlık, ova ve yayla hayatı, çadır ev, giyim-kuşam, at ve atçılık ile at koşumları, savaş taktikleri ve savaşlarda kullanılan ok-yay, kılıç, kalkan, zırh (cebe), yemek ve içeceklerdeki adlar* Çinlilerinkinden farklıdır. Çinliler genellikle yerleşik *hayat tarzını benimsemiş, tarım ve tarım ile ilgili aygıtlar, sebze ve meyve, ev hayatı adları* bakımından Türkçeden farklı kelime yapısına sahiptirler.

Kendisini Gazi Üniversitesinde (daha sonra Hacı Bayram Üniversitesinde) görevli iken tanıdığım ve çalışmaları takdir ettiğim Hüseyin Yıldız ta-